

تحلیل کیفی: ادراک تجربه شده معلمان از ابعاد و مولفه های مدرسه سالم

ویدا اندیشمند^۱

مژگان شریف زاده ماهانی*^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۹/۲۴ تاریخ چاپ: ۱۳۹۸/۰۹/۲۶

چکیده

پژوهش حاضر با هدف ادراک تجربه شده معلمان از ابعاد و مولفه های مدرسه سالم صورت گرفته است. راهبرد پژوهش کیفی از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. جامعه تحقیق شامل ۱۵ نفر از معلمان مدارس شهر کرمان از روش هدفمند تارسیدن به اشباع نظری انتخاب شده اند. داده ها با استفاده از مصاحبه نیمه ساختار یافته گرد آوری و پس از پیاده سازی به کمک کد گذاری در سه سطح باز، کد گذاری و انتخابی مورد تحلیل قرار گرفت. یافته های این تحقیق در ۳ مضمون اصلی استخراج و طبقه بندی شده است. مضمون اول: ابعاد سلامت سازمانی شامل درون مایه های ابعاد عاطفی - اجتماعی - فکری و جسمی است. مضمون دوم: محیط فیزیکی سالم شامل درون مایه های: نیازهای اساسی - تهیه ویژگی های محیط زیبا و مضمون سوم: محیط اجتماعی سالم شامل درون مایه های: تعامل مطلوب و احساس همدلی است.

واژگان کلیدی

سلامت سازمانی، مدرسه سالم، تحلیل محتوا

^۱ استادیار، گروه علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان، کرمان، ایران (andishamand.vida@gmail.com)

^۲ دانشجوی دکترای مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان، کرمان، ایران (نویسنده مسئول):
(sajadsoltani349@yahoo.com)

۱. مقدمه

از دیدگاه اسلام هدف از خلقت انسان و تقرب به خداوند است راه اصلی تحقق این هدف تقوا است. امکانات محیطی اعم از سازمانی، اجتماعی، طبیعی، اقتصادی و غیره نعمت الهی بوده و وسایل لازم برای رشد و کمال به شمار می روند. بر این اساس آدمی در طلب هدفی بزرگ است که با تلاش در جهت آن حرکت می کند (بنی اسدی، ۱۳۷۶). سلامت سازمانی عبارت است از توانایی یک سازمان برای انجام موفقیت آمیز مأموریت خود. سازمان سالم جایی است که افراد با علاقه به محل کارشان می آیند و به کارکردن در این محل افتخار می کنند. درحقیقت سلامتی سازمان از لحاظ فیزیکی، روانی، امنیت، تعلق، شایسته سالاری و ارزشگذاری به دانایی، تخصص و شخصیت ذی نفعان و رشد دادن به قابلیت‌های آنها و انجام وظایف محول شده از سوی فراسیستم های خود در اثربخشی رفتار هر سیستمی تاثیر بسزایی دارد.

ویژگی های سازمان سالم عبارت است از:

در مبادله اطلاعات قابل اعتماد است. دارای قابلیت انعطاف و خلاقیت برای ایجاد تغییرات لازم بر حسب اطلاعات به دست آمده است. نسبت به اهداف سازمان دارای یگانگی و تعهد است.

ابعاد سلامت سازمانی عبارت است از: سازگاری- شایستگی حل مسئله - تمرکز بر اهداف - شایستگی ارتباطات - حداکثر برابری قدرت، به کارگیری منابع - انسجام و یگانگی - روحیه - استقلال، نوآوری.

در جوامع امروز تربیت کودکان در خانواده آغاز می شود ولی به زودی سازمان اختصاصی، یعنی مدرسه مسئولیت ایفای این وظیفه را رسماً برعهده میگیرد و ادامه امر تربیت، عمدتاً در شرایط وضعیت های سازمان یافته، طبق برنامه مشخص و به منظور تحقق هدف های معینی صورت می پذیرد (علاقیند، ۱۳۸۶).

در سلامت سازمانی مفهوم جدیدی نیست بلکه توسط مایلز در سال ۱۹۶۹ مطرح گردید سلامت سازمانی عبارت است از توانایی یک سازمان برای انجام موفقیت آمیز مأموریت خود (polin & Leclerc, 2004)

جمهوری اسلامی ایران، نظام تعلیم و تربیت نهاد اجتماعی و فرهنگی سازمان یافته ای است که به عنوان مهم ترین عامل انتقال بسط و اعتلا فرهنگ عمومی در جامعه، مسئولیت فراهم آوردن زمینه نظام مند و عادلانه کسب آموختگی دانش آموزان جهت تحقق مرتبه ای از حیات انسانی در همه ابعاد را بر عهده دارد. مدارس در افق چشم انداز ۱۴۰۴ جلوه ای از تحقق حیات انسانی اند و به عنوان کانون عرضه خدمات و فرصت های تعلیم و تربیتی مسیر این حرکت را باید هموار نمایند. سازمان سالم و انسان های سالم در مفهوم مکمل هم هستند. انسان سالم کسی است که علاوه بر فقدان علایم بیماری برای حرکت در مسیر تحقق بیش ترین سرمایه ها و نیروی بالقوه خویش در تلاش باشند. (حسنی بافرانی و مهدوی راد، ۱۳۹۰) و سازمان سالم جایی است که افراد می خواهند در انجا بمانند و کارکنند و خود افرادی سودمند و موثر باشند (جاهد ۱۳۸۴) سازمان سالم مکانی است برای ارتقا سلامتی فراهم نموده و به برقراری تعادل انرژی در زندگی دانش آموزان کمک می نمایند (American school health association, 2013). مدرسه سالم به فرایند شاد تر شدن و سالم تر شدن آماده شدن کودکان برای یادگیری کمک می کند (hantsweb, 2013).

(هری و تار، ۱۹۹۲) مدرسه سالم را یک مکان لذت بخش یادگیری معرفی کرده اند. مکانی که مربیان دانش آموزان همدیگر را دوست داشته اند و نسبت به نیاز های اجتماعی و عاطفی فراگیران حساسیت نشان می دهند.

(قرون، ۱۳۸۷) نیز طی پژوهشی به این نتیجه رسید که مدارس از سلامت سازمانی نسبتاً مطلوبی برخوردار هستند و هم چنین سلامت سازمانی مدارس با اثر بخشی آنها در ارتباط است براین اساس از انجا که که سالانه هزینه های (اعم از

انسانی، مادی، معنوی) صرف آموزش و پرورش جامعه می شود نیز اهداف آموزش و پرورش در مدارس محقق می شود لذا توجه به میزان سلامت سازمانی مدارس و مطالعه میزان موفقیت آنها در دستیابی به اهدافشان از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

بنابر این این تحقیق با هدف اصلی ادراک تجربه شده معلمان از ابعاد و مولفه های مدرسه سالم در پی پاسخگویی به سوال زیر می باشد:

عوامل ایجاد مدرسه سالم از نظر معلمان کدامند؟

۲. روش پژوهش

روش این تحقیق کیفی و تحلیل محتوایی است. تحلیل محتوا برای بررسی آشکار پیام های موجود در یک متن استفاده می گردد. در این روش متن مصاحبه چندین بار مرور می شود تا به کوچک ترین واحدهای تشکیل دهنده و معنی دار شکسته می شود و سپس این کلمات با هدف یا متن مرکزی در بین آنها مرور و بر همین اساس طبقه بندی می شوند. جامعه و نمونه تحقیق:

جامعه این پژوهش شامل ۱۵ نفر از معلمان مدارس شهر کرمان است و انتخاب نمونه تحقیق به شیوه هدفمند انجام گرفته است.

البته حجم نمونه براساس اصل اشباع داده در مطالعات کیفی و افزایش کارایی و دقت پایایی تا ۱۵ نفر ادامه داشت و محقق مصاحبه با معلمین را تا زمانی ادامه داده است که احساس نموده یافته جدیدی به دست نمی آید.

۳. ابزار جمع آوری و روش تحلیل داده

در تحقیق برای جمع آوری داده از مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده شده است. مصاحبه در دفتر آموزشگاه صورت گرفته است و مدت زمان مصاحبه از ۳۰ دقیقه تا ۴۵ دقیقه متغیر بوده است. در این قسمت مصاحبه ضبط شده و بلافاصله پس از انجام مصاحبه متن آن روی کاغذ پیاده و درون مایه ها و نکات اساسی آن استخراج شده اند. برای سنجش دقت و صحت نتایج تحلیل داده، نتایج تجزیه و تحلیل ها که شامل دست نوشته های اولیه تهیه و در اختیار شرکت کنندگان قرار داده تا در صورت مغایرت این برداشت ها مشخص شود و نظر خود را اعلام کنند. در پایان این فرایند درون مایه ها استخراج و در سه مضمون براساس ارتباط آن ها با یکدیگر طبقه بندی و خلاصه شده است.

۴. یافته های تحقیق

سه مضمون اصلی و درون مایه ها در یافته ها مشخص گردید که چستی و چگونگی مدرسه سالم را نشان می دهد هر یک از این مضمون ها به همراه نقل قول ها از شرکت کنندگان ارائه می شود.

مضمون اول: ابعاد سلامت سازمانی: اولین موردی که معلمین درباره آن سخن گفتند سلامت سازمانی در مدرسه بود.

در این قسمت درون مایه ها استخراج شده را می توان در ۲ مورد خلاصه کرد.

۱-۱ عاطفی و اجتماعی: بنابر اظهارات مصاحبه شوندها یکی از مهم ترین عوامل که اهمیت بالایی دارد کنار آمدن با شرایط روزانه است.

معلمی می گفت: زمانی که وارد مدرسه می شویم باید با شرایط مدرسه و احساسات مثبت و منفی دانش آموزان کنار بیاییم.

معلمی دیگر می گفت: باید رابطه عاطفی بین معلم و کادر اداری مدرسه وجود داشته باشد تا بتوانیم با دانش آموزان رابطه بهتری برقرار کنیم.

معلمی دیگر می گفت: به واسطه ارتباط عاطفی و صمیمی با دانش آموزان و کادر اداری جلوی بسیاری از بی نظمی ها گرفته می شود و فضا بهتری و لذت بخش تری خواهیم داشت.

۱-۲ درون مایه فکری و جسمی

بنابراظهارات مصاحبه شوندهگان حاکی از آن است که معلمین باید از سلامت جسمی و فکری برخوردار باشند تا بتوانند جلوتر از دانش آموزان از نظر تکنولوژی و اطلاعات پیش بروند.

یکی دیگر از معلمین می گفت: باید با فکری باز و آرام در محیط آموزشی قرار بگیریم.

مضمون دوم: محیط فیزیکی

محموردوم از مقولات برداشت شده از متن مصاحبه به محیط فیزیکی سالم اشاره میکند

۱-۲ درون مایه نیاز های اساسی: بنابراین عبارات مصاحبه شوندهگان نیازهای اساسی مدرسه باید تامین باشند تا معلمین و

دانش آموزان در محیطی بهداشتی و پاکیزه بتوانند به فعالیت های خود ادامه دهند

معلمی می گفت: اگر محیط تمیز باشد کلاس ها از سرمایش و گرمایش و نور کافی برخوردار باشند دانش آموزان و معلمین دغدغه کمتری در مورد این موارد دارند.

۲-۲ درون مایه تهیه ویژگی محیط زیبا

برامش روحی خواهند داشت.

معلمی می گفت: زمانی که وارد محیط مدرسه می شویم اگر مدرسه منظم و آراسته باشند باعث می شود روحیه و انرژی بیشتری از محیط دریافت کنیم.

مضمون سوم: محیط اجتماعی سالم

محور سوم بر محیط اجتماعی سالم اشاره می کند که ویژگی های نظیر صمیمی بودن، احترام گذاشتن از سوی مدیر به طوری که معلمین احساس راحتی نمایند بر سلامت سازمانی و محیط اجتماعی اثر خواهد گذاشت

۱-۳ درون مایه تعامل مطلوب:

بنابراظهارات مصاحبه شوندهگان حاکی از آن است که رابطه دوستانه و گرم باعث ایجاد تعامل و اعتماد بین همکاران خواهد شد.

معلمی میگفت: اگر معلم و کادر اداری رابطه خوب و دوستانه داشته باشند مشکلات دانش آموزان و همکاران بهتر و به راحتی حل می شود.

معم دیگری می گفت: رابطه دوستانه باعث افزایش اعتماد بین معلمین و مدیر می شود.

معلمی می گفت: برخورد همراه با احترام مدیر با معلمین باعث ایجاد نشاط و احساس رضایت در همکاران می شود.

جدول شماره ۱: جمع بندی درون مایه ها

مضمون اصلی	درون مایه ها
ابعاد سلامت سازمانی	عاطفی: توانایی کنار آمدن با شرایط روزانه و مقابله با احساسات به صورت مثبت و خوش بینانه اجتماعی: توانایی یک فرد برای برقراری ارتباط و تعامل موفق با دیگران جسمی: توانایی فرد برای عملکرد موثر فکری: توانایی لازم برای یادگیری و استفاده از فناوری های نوین به منظور ارتقاء
محیط فیزیکی سالم	نیازهای اساسی: تامین نیاز های اساسی، بهداشت محیط، گرمایش، نور و وسایل آموزشی تهیه ویژگی محیط زیبا: محوطه سازی و طراحی و رنگ آمیزی فضا
محیط اجتماعی سالم	تعامل مطلوب: ارتباط خوب و دوستانه گرم، قابل اعتماد میان معلمان و کادر اداری و دانش آموزان احساس همدلی: احساس اطمینان و اعتماد به مدیر مدرسه - اعتماد دانش آموزان به معلمان و مدیر

۵. نتیجه گیری:

مفهوم سلامت سازمانی به معنی آن است که یک مدرسه به عنوان یک سیستم اجتماعی بتواند از عهده چالش های محیطی برآید و در عین حال کیفیت فرایند یادگیری و همچنین کیفیت زندگی زیستس و روانی افراد را حفظ نمایند.

سلامت سازمانی در مدرسه شادی، نشاط، سلامت و آمادگی بیشتر را جهت یادگیری به ارمغان می آورد. بدین تربیت مدرسه سالم یا مدرسه ای با سلامت سازمانی بالا به محیطی خوشایند برای یادگیری و ادامه کار معلمان تبدیل می شود. نتایج بررسی عواملی نظیر ابعاد سلامت سازمانی، محیط فیزیکی سالم، محیط اجتماعی سالم را از مهم ترین تعیین کننده های برقراری سلامت سازمانی در مدرسه دانسته اند.

مدیر آموزشی در راس سیستمی قرار دارند که از یک سو جامعه نسبت به عملکرد آن حساس است و از سوی دیگر وظایف آن بسیار تخصصی و مستلزم دانش و مهارت حرفه ای و روابط نزدیک و توأم با احترام با عوامل انسانی آن است. بدین ترتیب مدیر مدارس مسئولیت مهمی برای ایجاد جو سالم در مدرسه عهده دار است. محیط سالم اعم از فیزیکی و اجتماعی می تواند به صورت مستقیم بر بهبود سلامت سازمانی، انسانی و یادگیری موثر کمک کند. مدیر موفق بر محیط یک مدرسه سرمایه گذاری ضروری و لازم آموزشی محسوب می شود. نور پردازی و ویژگی زیبایی محیطی، محوطه سازی رنگ آمیزی، روابط بین فردی مطلوب و احساسات، همدلی، احترام معلمان نسبت به مدرسه احساس نزدیکی با عوامل مدرسه و معلمان همراه با احترام گذاشتن آنان می تواند یک مدرسه را مکانی برای فعالیت های مولد تبدیل کند. سلامت سازمانی با پیشرفت تحصیلی و سلامت روان دانش آموزان نیز همبستگی مثبت دارد. حتی وقتی شرایط اقتصادی - اجتماعی مطرح می کنیم جو سالم بهترین پیش بینی کننده موفقیت در مدرسه است.

سلامت سازمانی موجب افزایش احساس کارآمدی، خشنودی، دلبستگی و تعهد سازمانی خواهد شد. با توجه به جنبش حرکت به سمت مدارس سالم در دنیا با هدف تربیت انسان های سالم به هر دو بعد سلامت، جهت تسریع پیشرفت آدمی توجه شود.

6. منابع و مآخذ

- ۱- بنی اسدی. ه. (۱۳۷۶)، سازمان سالم. تدبیر ماهانه، صص ۲۴-۳۰.
- ۲- حسنی بافرنی. ت و مهدوی راد، م. (۱۳۷۹) اعتقاد بنیادی سیستم سلامت فرد سالم، نقطه نظر فلسفه قرآن را نشان می دهد. فصلنامه دین و (۱۱)، ۱۶۱-۱۸۸.
- ۳- جاهد، ح. (۱۳۸۴) بهداشت سازمانی. تدبیر ماهانه، شماره ۱۵۱۵، صص ۱۶-۲۱۰.
- ۴- علاقبند. ع. (۱۳۸۶) بنیاد نظری و مبانی مدیریت آموزشی. انتشارات تهران. روان.
5. Borsnahan, Carla (2011) . the impact of a saf and healthy school environment :pests pesticides and children.pannsylvania education .document: www.extension psu.edu
6. American school health association (2013) .the welinseelmpact : enhancing a cademic success through healthy school Environment s.unpublished rport of genyou thfoundation formhealth/www.genyiuthfoundation.org.

Qualitative analysis: Teachers' perceptions of the dimensions and components of a healthy school

Vida Andishmand¹

Fereshteh Sharifzadeh Mahani^{2*}

Date of Receipt: 2019/12/15 Date of Issue: 2019/12/17

Abstract

The present study aimed at perceived teachers' perceptions of healthy school dimensions and components. Qualitative research strategy was used by content analysis method. . Data were collected using semi-structured interviews and then analyzed using coding at three open, coded and selective levels. The findings of this research are extracted and classified into three main themes. Themes: Organizational health dimensions include the themes of emotional, social, intellectual, and physical dimensions. Theme 2: Healthy Physical Environment Includes Subjects: Basic Needs - Providing Beautiful Environment Characteristics Third Theme: Healthy Social Environment Includes Subjects: Desirable interaction and empathy.

Keyword

ORGANIZATIONAL HEALTH, HEALTHY SCHOOL, CONTENT ANALYSIS

1. Assistant Professor, Department of Educational Sciences and Psychology, Islamic Azad University, Kerman Branch, Kerman, Iran (andishamand.vida@gmail.com).
2. PhD Candidate of Educational Management, Department of Educational Sciences and Psychology, Islamic Azad University, Kerman Branch, Kerman, Iran (*Corresponding Author: sajadsoltani349@yahoo.com).